

Lärohandledning

OPERATION SLUTSTIRRAT

Anna Pella

Anna Forsmark

Om handledningen

Den här handledningen är framtagen av Anna Pella med medel från Hugos Stiftelse. Tips och råd har lämnats av Camilla Ullberg, F-3-lärare, Sollentuna, Wern Palmius, specialpedagog, Ann-Marie Stenhammar, projekt Opratat samt Camilla Olsson, Hugos Stiftelse. Illustrationerna är gjorda av Anna Forsmark.

Boken rekommenderas för barn 6–9 år men kan läsas även i andra åldrar med eller utan en vuxen.

Du kan ladda ned denna handledning, bilder för högläsning samt läsa mer om *Operation slutstirrat* och Funkisfamiljen på hemsidan: www.hugosstiftelse.se/funkisfamiljen. Skanna QR-koden på baksidan för att komma direkt till en film om lärarhandledningen.

Dela gärna ert arbete och följ hur andra skolor arbetar med boken på Instagram, #operationslutstirrat.

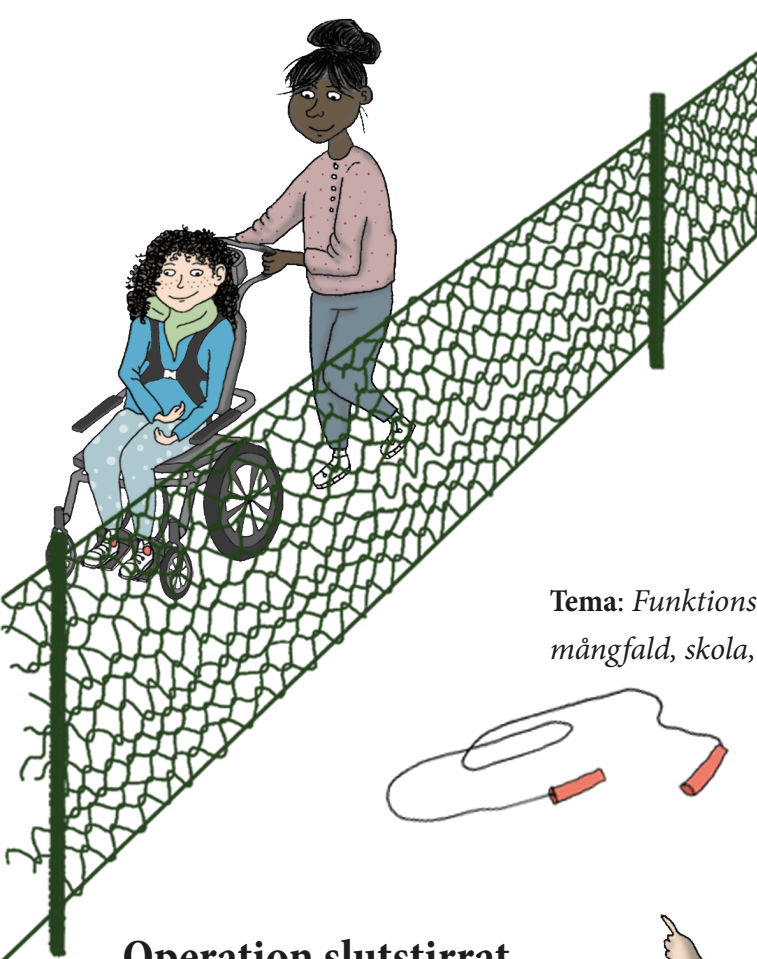
Hugos Stiftelse

Hugos Stiftelse skickar under hösten 2021 ut boken *Operation slutstirrat* till lågstadieskolor och särskolor i hela Sverige. Hugos Stiftelse grundades 2018 av Martin Wilén och Mikael Nordmark. Mikael är pappa till Hugo som föddes med en svår funktionsnedsättning och som blev 11 år gammal. Sedan starten har stiftelsen delat ut över en miljon kronor i stipendier till grupper och initiativ som främjar rörelse och ett gott liv för barn och unga med funktionsnedsättning.

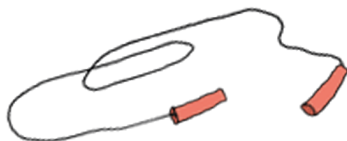
Varje år arrangeras Glädjeruset – loppet för alla, på olika ställen runt om i landet. Överskottet från loppet går till Hugos Stiftelse.

HUGOS STIFTELSE

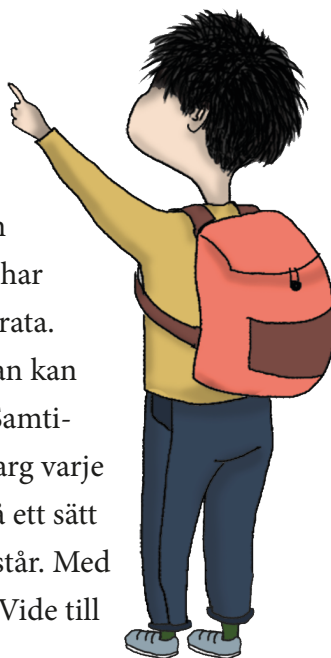

Tema: Funktionsnedsättning, normer, mångfald, skola, bemötande

Operation slutstirrat

Operation slutstirrat är första delen i serien om Funkisfamiljen och handlar om Vide samt syskonen Tintin och Mio. Mio har en sällsynt diagnos och kan inte gå eller prata. Boken utgår från Vides tankar om vad man kan säga eller göra när någon stirrar på Mio. Samtidigt som det är pinsamt blir Vide väldigt arg varje gång det händer. Vide försöker komma på ett sätt att handskas med de situationer som uppstår. Med hjälp av nya klasskompisen Sammi hittar Vide till slut en lösning.

Boken kan användas till att arbeta med ordförståelse, träna på att använda läsförståelsestrategier och att göra textkopplingar, men passar också bra i värdegrundsarbete. Med utgångspunkt i det berättelsen tar upp – *bemötande, normer och mångfald* – får du förslag på konkreta övningar och diskussionsfrågor som knyter an till verkliga situationer.

Berättelsen i korthet

Ett barn på skolgården pekar på Mio och undrar om Mio är en människa. Vide blir ledsen och arg. Det blir bråkigt hemma innan Vide får hjälp att sätta ord på sina känslor. En ny klasskompis som heter Sammi hjälper Vide att starta *Operation slutstirrat*. Vide vågar äntligen berätta för sin klass om sitt storasyskon, och det visar sig att Mio och klasskompisarna gillar samma saker! Tillsammans med Sammi tillverkar barnen i Funkisfamiljen en skylt som Mio kan ha med sig, så att fler människor vågar prata med Mio. På skolavslutningen tar Vide mod till sig och går fram och pratar med barnet som pekat på Mio.

Hur du kan arbeta med läsförståelse

Att förutspå handlingen, utreda nya ord och uttryck, ställa frågor till texten, klargöra otydligheter och sammanfatta textinnehåll är några exempel på strategier kring läsförståelse. Genom att stanna upp och jämföra texten med andra liknande texter (text till text-koppling), egna erfarenheter (text till mig själv-koppling) eller världen utanför (text till världen-koppling) görs texten tydlig för eleverna. Kom dock ihåg att fokus alltid ska ligga på textens innehåll. Det är innehållet som är det viktiga, inte själva strategin.

Du som pedagog leder arbetet med boken, till exempel genom att ”tänka högt” och berätta för eleverna hur du känner och tänker när ni läser texten tillsammans, eller att du och eleverna samtalar om textens innehåll.

Med hjälp av gemensamma läsoplevelser får eleverna verktyg som de sedan kan använda när de läser själva. Textsamtalen ska vara strukturerade och tydliga, och alla ska kunna delta på sin nivå.

Före läsningen

- *Vad tror ni boken kommer att handla om?* Titta tillsammans på bokens omslag, både framsida och baksida. Be eleverna att motivera sina svar, till exempel genom att du modellerar och ställer följdfrågor: ”Varför tror du det?”, ”Hur tänker du nu?”
- *Vad betyder ”funktis” och ”funktisfamilj”?* (att man har en funktionsvariation eller funktionsnedsättning, en nedsättning eller variation av kroppens eller hjärnans olika funktioner). Det vedertagna ordet är funktionsnedsättning, men många använder funktionsvariation eller säger ”jag är funktis”.
- *Finns det andra ord för funktis?* (funktionsvariation, funktionsnedsättning, funktionshinder, CP-skada, intellektuell funktionsnedsättning, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (npf), autism, adhd, add, asperger, Downs syndrom). Förr sa man handikapp, mongoloid, damp. Är vissa ord bättre att använda än andra? Varför det? Varför används dessa ord ibland när man vill vara dum mot någon annan?

Under läsningen

- *Stanna upp i läsningen vid lämpliga tillfällen* och gör kopplingar till andra texter (Påminner det här om något annat vi läst?), elevernas egna erfarenheter (Vad känner vi igen från till exempel miljöer eller händelser i boken? Vad tror ni händer sen?) och världen utanför (Vad får oss att tänka på omvärlden?).

- *Vilka ord och uttryck är svåra att förstå?* Be eleverna skriva ned eller räkna upp handen för att fråga om ord eller uttryck som är svåra att förstå och diskutera dem allt eftersom. Här är några exempel:

Kapitel 1: ilsken, klump i magen, gråten i halsen, som om ingenting hade hänt, ur sikte, kaka blängsylta med tittsås

Kapitel 2: traskade, assistenter, funkisfamilj, funkis

Kapitel 3: löddrig, fula ord, navelsträng, sockervaddsmaskin, matros, alle man överbord, gå på plankan, fräste, stormiga

Kapitel 4: pressa ihop mitt hjärta, andan i halsen, klipper till, slagsmål, presentationen, på raken

Kapitel 5: vinglig, ord fastnade i huvudet, bära eller brista, knäpptyst, stark som en björn, avundsjukt sus, än det ena än det andra, spricka av stolthet, finurlig, stökar, knycklade, hasade, nästa fas

Kapitel 6: korttids, fnös, passerade, såg ut som ett frågetecken, arg som ett bi, bakfoten, sisten i är en ruttan fläsk, andfätt

Kapitel 7: höll ett tal, bulta, vajande, i full färd, överrösta

Kapitel 8: känna sig utstirrad, kände sig utanför, politiker, coola nitar, sjalar, ihopknycklat

Efter läsningen

• *Samtala om kapitlet ni just läst.* Låt eleverna svara på läsförståelsefrågorna nedan och formulera egna frågor, gärna tillsammans med eleverna. Många av frågorna finns där för att väcka tankar och göra reflektioner ihop i klassen och kan leda till fortsatta diskussioner. På vissa av frågorna kan eleverna hitta svaret i texten. Andra svar finns mellan raderna eller bortom raderna.

Kapitel 1

Vad menas med att orden åkte ned i magen?

Vad tycker du att Vide skulle ha sagt?

Är Mio, Vide och Tintin flickor eller pojkar? Vad tror du?

Kapitel 2

Hur kommer det sig att Mio är funkis?

Vad är det som gör att Vide inte har berättat för klassen om Mio?

Varför tror du att Vide tycker att det är pinsamt?

Kapitel 3

Varför kan inte Mio äta med munnen?

Hur äter Mio istället?

Varför var det skönt att Sammi inte stirrade?

Kapitel 4

Varför är det svårt för Mio att styra sina armar och ben?
Vad är Vide orolig för inför sin presentation?
Hur blir man modig?

Kapitel 5

Syns känslor alltid utanpå?
Hur reagerar klassen när Vide berättar om Mio?
Har du och Mio något gemensamt?

Kapitel 6

Vad kan man göra på Mios korttids?
Vad menar Sammi med att alla familjer är konstiga på olika sätt?
Varför tycker pappa att Tintins kompisar är modiga?

Kapitel 7

Vad tillverkar barnen i garaget och varför?
Vad händer när de kommer till affären?
Vad kan man göra om man själv råkar stirra på någon?

Kapitel 8

Varför vill Vide starta en skyltfabrik?
Vad hjälper Mios assistent barnen med på skolavslutningens morgon?
Tror du att Vide och den där ungen kommer att leka i nästa bok?

- *Låt eleverna sammanfatta texten, antingen enskilda kapitel eller hela boken. Prata tillsammans om hur den började, vad som hände sedan och hur den slutade. Vad undrar du? Vad blev du nyfiken på? Funderingar? Frågor? Vad känner du igen dig i? Något som du tänkt eller känt lika? Något du gjort lika?*

Sagt av Camilla Ullberg, lärare F-3, Sollentunaskolan: "Med Operation slutstirrat får vi lärare nya verktyg i värdegrundsarbetet. Både elever och lärare ges nya perspektiv och kunskap kring funktionsnedsättning, normer, mångfald och bemötande."

Hur du kan arbeta med värdegrundsarbete

Enligt Lgr 11 är skolans mål att varje elev:

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personlig erfarenhet.
- respekterar andra människors egenvärde.
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor.
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen, och
- visar respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.

Enligt barnkonventionen ska skolan:

- hjälpa barnet att utvecklas och lära barnet om mänskliga rättigheter (artikel 29).

Barnkonventionen säger också att:

- Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras (artikel 2).
- Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället (artikel 23).

Sagt av Sigrid 9 år, syster till Hilda som har funktionsnedsättning: "Jag skulle vilja att min klass fick läsa Operation slutstirrat och att vi diskuterade efteråt. Det skulle vara lättare för mig då att förklara. Jag blev glad när jag läste den. Den var skitbra!"

Lekar och övningar

Här följer några tips på lekar och övningar som kan passa vid arbetet med värdegrundsfrågor. De tränar vi-känsla, grupp-känsla, samarbete, empati och trygghet och är till hjälp i arbetet mot utanförskap och normer.

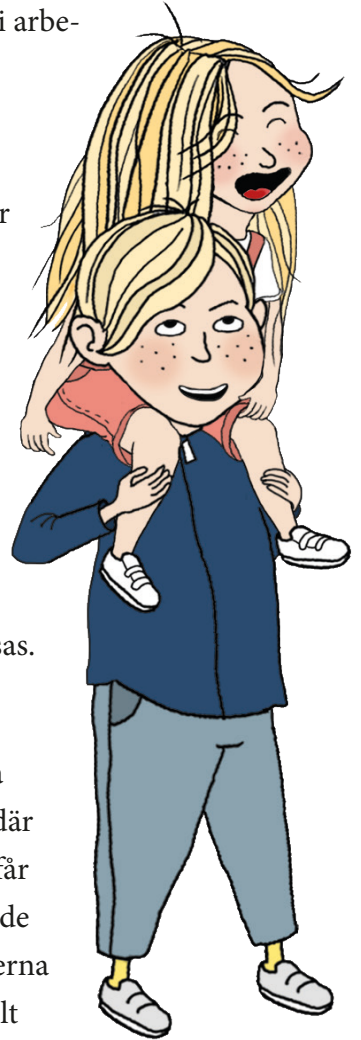
1. EPA/APE/PAE-metoden

E står för Enskilt, P för Par och A för Alla, och är en bra metod att arbeta med i många ämnen.

Den utgår ifrån att eleverna både får tänka enskilt och själva formulera sig (skriftligt, i bild eller vad som passar det aktuella ämnet eller den aktuella frågan och eleven), arbeta i par med någon annan för att träna sig i att föra en dialog och argumentera, samt diskutera i helklass. I vilken ordning man gör detta kan anpassas.

För vissa elever med till exempel npf, dyslexi, språkstörning eller annat hemspråk kan det vara bra att börja med en gemensam diskussion (A) där många tankar och argument kommer fram. Då får eleverna till sig många ord och synpunkter. När de sedan resonerar i par (P) kan de olika synpunkterna prövas och slutligen kan man, ibland med särskilt stöd, formulera sina egna tankar (E).

Metoden syftar till att öka barnens självförtroende och visa att allas röst har betydelse.

2. Välj ett alternativ – diskutera

Berätta om en händelse eller läs upp ett påstående som har flera olika svar. Eleverna väljer ett av svarsalternativen genom att ställa sig på en plats i rummet som är markerad för det svaret. Sedan diskuterar ni vad skillnaden mellan de olika alternativen är, ger exempel och betonar att inget är rätt eller fel utan bara olika sätt att se på saker.

Håller med/Håller inte med/Har en egen åsikt/Pass - vet inte

Exempel:

”Det är viktigt att veta om Mio, Vide och Tintin är tjejer eller killar.”

3. Testa att vara Mio

Låt eleverna prova hur det känns att bli skjutsad i en kontorsstol på hjul. Hur blir det till exempel om det är trångt, finns trappor, trösklar? Testa den fysiska tillgängligheten i skolan och på skolgården. Låt eleverna sätta betyg 1-5 där 5 är full tillgänglighet. Var skulle det bli svårt för kompisar i rullstol att ta sig fram? Hur skulle man kunna göra det tillgängligt?

Låt eleverna prova hur det känns att inte prata med ord genom att bara använda kroppsspråk, och låt de andra gissa, när någon till exempel försöker förmedla:

att du är arg.

att du är rädd.

att du är ledsen.

att du undrar vad klockan är.

Sagt av Linnéa, 12 år, med egen funktionsnedsättning: ”När folk har stirrat på mig ger jag dom onda ögat. Jag tycker att man ska ha Operation slutstirrat som högläsning i skolan.”

4. Dramatisera en händelse hur boken

Välj en händelse ur boken. Diskutera hur det kunde ha sett annorlunda ut och dramatisera den händelsen. Tänk på att inte välja något som kan bli för jobbigt eller känsligt för någon av eleverna, till exempel när någon stirrar på Mio. I så fall kan du som lärare spela Mio.

Sagt av Anna Pella, författare, om bakgrunden till bokserien och handledningen:

”När mina yngsta barn var små och vi hämtade dem på förskolan kom det alltid fram barn och frågade nyfiket, men utan att värdera, varför deras storsyster satt i rullstol. När de började lågstadiet var reaktionen annorlunda. Jag upplevde att pedagogerna inte visste hur de skulle hantera situationen, och att de tittade bort eller ”frös fast” när vi kom in på skolgården. Barnen tittade på pedagogerna och härmade dem.

Att bemöta det som är annorlunda är något vi alla måste jobba med, varje dag, hela livet. Ju äldre vi blir, ju mer rädda blir vi för att göra fel, så vi gör ofta ingenting. Vi saknar kunskap och låter istället våra fördomar spegla hur vi agerar. Genom att låta barn i lågstadieåldern arbeta med den här frågan genom högläsning och pedagogiska övningar hoppas jag att vi kan ge denna generation nya verktyg att bemöta varandra och sin omvärld.”

5. Andra förslag

- Om ni är en grundskola – finns särskola i närheten? Om ni är en särskola – finns grundskola i närheten? Kan ni skapa vänskapsband/anordna gemensamma aktiviteter?
- Besök ett bibliotek som har en Äppelhylla med böcker för och om barn med funktionsnedsättning. Skriv ned frågor och leta efter svaren tillsammans.
- Lär ut tecken som stöd eller annan alternativ kommunikation.
- Bygg en tillgänglig värld i Minecraft eller av kartong. Hur kan alla känna sig välkomna överallt?
- Titta på UR:s program där barn själva berättar om sin funktionsnedsättning.
- Läs böcker om osynliga funktionsnedsättningar, t. ex. Marie Bosson Rydells serie Superviktigt.
- Prata om kända personer med egen funktionsnedsättning (till exempel forskaren Stephen Hawking, sångaren Viktor Frisk, Prins Carl Philip, äventyraren Aron Andersson, reklamfilmsskådespelaren Mats Melin, miljöaktivisten Greta Thunberg).
- Bjud in personer med egen erfarenhet, syskon, föräldrar och personer med egen funktionsnedsättning.
- Bjud in en läkare, sjuksköterska, specialpedagog eller annan expert på funktionsnedsättningar. Förbered frågor.
- Boka författarbesök via Författarcentrum. Förbered frågor.

- Uppfinn ett nytt hjälpmedel till personer som inte kan gå eller prata.
- Rita/måla någon händelse ur boken.
- Anordna en Alla är olika-dag och prata om olikheter, funktionsnedsättningar, varför olika är bra, hur det skulle vara om vi alla var exakt lika, att alla har olika förmågor, att människovärde inte ligger i vad man kan utan att man finns. T. ex. på Funktionsrättsdagen 3 december.
- Prata om skillnaden mellan synliga och osynliga funktionsnedsättningar. Att vi alla är unika!
- Kom på egna idéer om vad man kan göra när man ser något man aldrig sett förut istället för att stirra.
- Köp in klassuppsättningar av denna eller någon annan bok i serien.
- Använd spelet om Funkisfamiljen i undervisningen.
- Boka teaterföreställningen om Funkisfamiljen.
- Delta i Glädjehuset, loppet där alla är välkomna, som anordnas runt om i Sverige och som virtuellt lopp varje år.

Det här är böckerna om Funkisfamiljen

Operation slutstirrat (Libris 2018)

Tema: Bemötande. Vad ska Vide göra med alla som stirrar?

Format: Bok, talbok, talbok med text, ljudbok

ISBN: 978-91-7387-767-1

Operation rädda sommarlovet (Libris 2019)

Tema: Ovisshet. Mio blir sjuk och alla sommarplaner hotas.

Format: Bok, talbok, talbok med text, ljudbok

ISBN: 978-91-7387-811-1

Operation dödsviktigt (Libris 2020)

Tema: Döden. En vän dör och vuxna vågar inte prata om det.

Format: Bok, talbok, talbok med text, ljudbok

ISBN: 978-91-7387-828-9

Operation vän i nöd (Libris 2020)

Tema: Utsatthet. Mios vän har en blåtira. Vad har hänt?

Format: Bok, talbok, talbok med text, ljudbok

ISBN: 978-91-7387-855-5

Operation framtiden (Libris 2022)

Tema: Ansvar. Vem tar hand om Mio när mamma & pappa dör?

Format: Bok, talbok, talbok med text, ljudbok

ISBN: 978-91-7387-931-6

Teaterföreställning om Funkisfamiljen

Hösten 2022 blir *Operation slutstirrat* skolföreställning och kommer att spelas i hela landet. Boka föreställningen via info@torgteatern.com och läs mer på www.torgteatern.com/operationslutstirrat.

Spel om Funkisfamiljen

Spelet om Funkisfamiljen är ett klassiskt brädspel för 2–6 spelare eller lag från 6 år och uppåt, för alla som vill lära sig mer om funkisfrågor. På vägen till mål får man svara på frågor och vara med om saker som kan hända när man är en funkisfamilj. Spelplanen är hämtad från miljöerna i böckerna om Funkisfamiljen. (Libris 2021) ISBN: 978-91-7387-880-7.

Skanna QR-koden för mer material:

Det här är lärarhandledningen till boken *Operation slutstirrat*. Boken kan användas till att arbeta med ordförståelse, träna på att använda läsförståelsestrategier och att göra textkopplingar, men passar också bra i värdegrundsarbete.

Med utgångspunkt i den berättelsen tar upp – *bemötande, normer och mångfald* – får du förslag på konkreta övningar och diskussionsfrågor som knyter an till verkliga situationer.

HUGOS STIFTELSE

